

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του
Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης

σε συνεργασία με το ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών με τίτλο:
«Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της ένταξη

**ΣΧΕΣΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΔΥΣΜΕΝΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ
ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ
RELATIONSHIP BETWEEN ADVERSE SOCIO-ECONOMIC CONDITIONS
AND LEARNING DIFFICULTIES**

Της

Βορρεάκου Ζαχαρούλας

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται

στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του

Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης

του Τ.Ε.Φ.-Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο

Πληροφορικής και Επικοινωνιών

**με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της
ένταξης»**

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1^η Επιβλέπουσα: Αγάθη Σταθοπούλου, Συνεργαζόμενη

Ερευνήτρια Ι.Π.Τ. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε «ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

2^η Επιβλέπουσα: Ειρήνη Κορρέ Επίκουρη καθηγήτρια ΤΕΦ

3^η Επιβλέπουσα: Ιφιγένεια Δόση Διδάσκουσα

Βάσει ΠΔ 407/80 ΤΕΦ-ΠΔΘ

Αθήνα

2020

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Δυσκολίες στη μάθηση μπορούν να εμφανίσουν τα παιδιά σε διάφορα στάδια της σχολικής τους εκπαίδευσης. Ιδιαίτερα στις μέρες μας οι μαθησιακές δυσκολίες είναι ένα φαινόμενο που εμφανίζεται όλο και πιο έντονα στη σχολική κοινότητα. Συνήθως οι δυσκολίες αυτές σχετίζονται και με άλλα προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν τα παιδιά, όπως ψυχολογικά, κοινωνικοοικονομικά ή ακόμη και συναισθηματικά. Οι συνθήκες διαβίωσης, η οικονομική κατάσταση της οικογένειας, οι σχέσεις των γονέων είναι κάποιιοι από τους παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν τις μαθησιακές δυσκολίες.

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να μελετήσει τη σχέση που έχουν οι δυσμενείς κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες με την εμφάνιση των μαθησιακών δυσκολιών. . Τις περισσότερες φορές το στενό οικογενειακό περιβάλλον σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με την ψυχολογία του παιδιού, αλλά και με τις επιδόσεις που θα έχει στο σχολείο. Στην εργασία αυτή μελετάμε τα χαρακτηριστικά των μαθησιακών δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα παιδιά, οι οποίες συνήθως εκδηλώνονται και στον γραπτό και στον προφορικό λόγο. Παράλληλα συνδέονται και με διαταραχές μάθησης και συλλογισμού.

Στο πρώτο μέρος της εργασίας που είναι και τι θεωρητικό γίνεται μία προσπάθεια εννοιολογικής προσέγγισης των μαθησιακών δυσκολιών, κατηγοριοποίησης τους. Επίσης αναλύονται οι παράγοντες που τις προκαλούν, αλλά και τον τρόπο που τις αξιολογούμε για να οδηγηθούμε στην διάγνωση. Στην συνέχεια προσεγγίζονται τόσο οι κοινωνικές όσο και οι οικονομικές δυσμενείς συνθήκες που μπορούν να επηρεάσουν τους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες. Τέτοιες συνθήκες είναι η οικογένεια, η οικονομική κατάσταση και η μόρφωση των γονιών, το επάγγελμα των γονέων, η σχέσης των γονέων μεταξύ τους.

Η εργασία είναι βιβλιογραφική οπότε μελετήθηκαν και αναλύθηκαν άρθρα τόσος ελληνικά όσο και ξενόγλωσσα προκειμένου να αναδειχθεί η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στις δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και τις μαθησιακές δυσκολίες. Όπως επιβεβαίωσαν και οι έρευνες πολλοί από τους μαθητές που παρουσιάζουν μαθησιακές δυσκολίες έχουν ένα υπόβαθρο οικονομικό και οικογενειακό ελλειματικό.

Βιβλιογραφία

- Apostolara, P. , Tsoumakas, K. , Diomidous, M. , Kalokerinou, A. (2010, April). The Correlation between Dyslexia and Social and Demographic Factors in Children of School Age. *Nosileftiki* , σσ. 164-173.
- Artiles, A.J., Thorius K.K., Bal, A., Neal, R., Waitoller, F.R., Hernandez-Saca, D. (2011). Beyond Culture as Group Traits: Future Learning Disabilities Ontology, Epistemology, and Inquiry on research Knowledge Use. *Learning Disability Quarterly*,34(3), σσ. 167-179.
- Banks O. (2002). *Η Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*,. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Bannatyne, A. (1971). *Language, reading and learning disabilities*. Springfield Illinois: Thomas Pub.
- Blackledge D. & Hunt B. (1995). *Κοινωνιολογία της εκπαίδευσης*. Αθήνα: Έκφραση.
- Bourdieu P. (1992). *Μικρόκοσμοι*. Αθήνα: Δελφίνι.
- Bradshaw, J. (1998). *Μοιράζοντας τις ευθύνες των παιδιών. Μια συγκριτική πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στο: Οικογένεια - Ευρώπη - 21ος αιώνας: Όραμα και θεσμοί*. Αθήνα: Νέα Σύνορα.
- Brody, L. E., & Mills, C. J. . (1997). Gifted children with learning disabilities: a review of the issues. . *Journal of Learning Disabilities*, σσ. 282-286.
- Brun, G. (1979). *Conflicted Parents: High and Low Vulnerability of Children to Divorce, in: The Child in his Family*. New York: Wiley & Sons.
- Buchanan, M. ,. (1991). Caught between parents: Adolescents' experience in divorced homes. *Child Development*,, σσ. 1008-1029.
- Cohen, L, Manion, L. & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο. . (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. . Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Cole, M., & Cole, S. R. . (2001). *The development of children (4th ed.)*. New York: Worth Publishers.
- Fend, H. (1989). *Κοινωνική ένταξη και εκπαίδευση*. Αθήνα: Καστανιώτη.

- Frost, A. , Pakiz, . (1990, October). THE EFFECTS OF MARITAL DISRUPTION ON ADOLESCENTS: Time as a Dynamic. *American Journal of Orthopsychiatry*, σσ. 544-555.
- Giuseppe Mario, Carmine Pastura, Paulo Mattos, Alexandra Prufer. (2009, March). Academic Performance in ADHD When Controlled for Comorbid Learning Disorders, Family Income, and Parental Education in Brazil. *Journal of Attention Disorders*, σσ. 469-473.
- Higgins JPT, G. S. (χ.χ.). *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions Version*.
- Isaacs, D. (2017, August). Poverty in the USA and asthma, autism and attention deficit disorder. *Journal of Paediatrics and Child Health*, σ. 824.
- J. S. Wallerstein S. Blakeslee . (1989). Second chances: Men, women and children a decade after divorce . *Houghton Mifflin Boston*.
- Jochen Schmitt, Marcel Romanos. (2012). Gestational diabetes, poverty increase risk for ADHD . *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine.* , σσ. 337-343.
- Jochen Schmitt, Marcel Romanos. (2012). Prenatal and Perinatal Risk Factors for Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *Arch Pediatr Adolesc Med.* , σσ. 1074-1075.
- Kallitsoglou, A. (2014). Inattention, hyperactivity and low parental education in children with conduct problems and poor reading skills. *Journal of Research in Special Educational Needs*, σσ. 239-247.
- Kaufman A.S.& Kaufman, N.L.,. (1975). *Social class differences on the McCarthy Scales For black and white children, Perceptual and Motor Skills*.
- Keilow, M. , Wu, C. ,Obel, C. (2020). Cumulative social disadvantage and risk of attention deficit hyperactivity. *SSM - Population Health*, σ. journal homepage: <http://www.elsevier.com/locate/ssmph>.
- Kenny, D. T., & Chekaluk, E. (1993). Early reading performance: A comparison of teacherbased and test-based assessments. . *Journal of Learning Disabilities*, σσ. 227-236.
- Khan, K., Kunz, R., Kleinen, J., Antes, G. . (2011). *Systematic Reviews to support evidence – based medicine. How to review and apply findings of health care research. (2nd Ed.)*. London: Hodder Arnold.
- Kim, H.-J. (2004). Family resources and children’s academic performance. *Children and Youth Services Review*, σσ. 529-536.
- Kistner, J., Osborne, M., & LaVerrier, L. . (1988). Causal attributions of learning-disabled children: Developmental patterns and relation to academic progress. *Journal of Educational Psychology*, σσ. 82-89.
- Lacan, J. (1990). *Η Οικογένεια*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Lerner, J. (2003). *Learning disabilities: Theories, diagnosis, and teaching practices*. Boston: Houghton Mifflin Company. .

- Long, N. , Forehand, R. Fauber, R. ,Brody, G. (1987). Self-perceived and independently observed competence of young adolescents as a function of parental marital conflict and recent divorce. *Journal of Abnormal Child Psychology*, σσ. 15-27.
- Marturano, M. E. (1999, May). Home Resources and School Learning Difficulties. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, σσ. 135-142.
- Matthes, G. (2006). *Individuelle Lernforderung bei Lernstorungen*. Potsdam: Universitätsverlag .
- Mattos, P., Coutinho, G., Schmitz, M., Fortes, D., Borghes, M. . (2009). Mattos, P., Coutinho, G., Schmitz, M., ForAgreement Rates Between Parents and Teachers reports on ADHD symptomatology. *Fingdings from a Brazilian Clinical Sample (36)*,, σσ. 101-104.
- Myklebust, H. (1968). *Progress in learning disabilities*. New York: Grune and Stratton.
- Nabuzoka, D. (2000). *Children with Learning Disabilities: Social Functioning and Adjustment*. Wiley.
- Nancy C. Jordan , Susan C. Levine. (2009). Socioeconomic variation, number competence, and mathematics learning difficulties in young children. *Develomental disabilities research reviews*, σσ. 60-68.
- Niclas Olofsson, Kent Lindqvist, Katja Gillander Ga°din ,Lennart Bra°ba°ck ,Ingela Danielsson. (2011). Physical and psychological symptoms and learning difficulties in children of women exposed and non-exposed to violence:a population-based study. *Int J Public Health*, σσ. 89-96.
- Pumfrey, P. D. (1995). *Spelling learning difficulties (dyslexia), challenges and responses*. New York: Routledge.
- Shaywitz, S. E. (1998). Current concepts: Dyslexia. *The New England Journal of Medicine*, σσ. 307-312.
- Stroup D, Thacker S. Meta-analysis in epidemiology. In: Armitage P, Colton T (eds) *Encyclopedia of biostatistics*. 2nd e. (2005). Meta-analysis in epidemiology. *Encyclopedia of biostatistics*. . Στο C. T. Armitage P, *Encyclopedia of biostatistics*. (σ. 3448–3462). New York: John Wiley & Sons.
- Terman L. (1992). Genetic studies of genius,1925-1959. Στο Παρασκευόπουλοζί., *Ψυχολογία Ατομικών Διαφορών*. Αθήνα.
- Vitsilakis C. (1995). *Dimensions of family socialization and the achievement motivation of adolescents: an empirical study*,. Athens.
- Wallerstein, J. S. , Joan Berlin Kelly. (1980). *Surviving the Breakup: How Children and Parents Cope with Divorce*. New York: Basic Books.
- Young Choia, Jaeyong Shina, Kyoung Hee Cho, Eun-Cheol Park. (2016). Change in household income and risk for attention deficithyperactivity disorder during childhood: A nationwidepopulation-based cohort study. *Journal of Epidemiology*, σσ. 1-7.

- Βάμβουκας, Μ. (1998). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Γαλάνης, Π. (2009). *Συστηματική ανασκόπηση και μετα-ανάλυση. Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής*. Αθήνα: Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής.
- Γεωργίου, Σ. (χ.χ.). Ο ρόλος της οικογένειας στη σχολική επίδοση . *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, σσ. 347-368.
- Γεωργίου, Σ. (2000). Αιτιακή απόδοση της επίδοσης από τους γονείς, εμπλοκή των γονέων και επίδοση του παιδιού. *Ψυχολογία (7)*, σσ. 191-206.
- Δανασσής-Αφεντάκης Α. (1998). *Οι εξωσχολικοί παράγοντες και η σχολική επίδοση των μαθητών Μέσης Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Εργαστήριο Πειραματικής Παιδαγωγικής.
- Δήμου, Δ. (1982). *Η δυσορθογραφία. Οι κοινωνικές και ψυχολογικές τις απόψεις*.
- Θανόπουλος, Θ. (2005). *Εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά με ιδιαίτερες μαθησιακές δυσκολίες και εκπαιδευτικές ανάγκες*. Αθήνα: Ατραπός.
- Καλαντζή-Αζίζι, Α. (2003). «Μαθησιακά προβλήματα του παιδιού στο σχολείο και η αντιμετώπισή τους με τη μέθοδο της τροποποίησης της συμπεριφοράς». Στο Δ. Στασινός, *Μαθησιακές Δυσκολίες του Παιδιού και του Εφήβου. Η εμπειρία της Σύγχρονης Ευρώπης* (σσ. 259-268). Αθήνα: GUTENBERG.
- Καλαντζής, Κ. (1985). *Διαταραχές του λόγου στην παιδική ηλικία φωνή, ομιλία, ανάγνωση, γραφή*. . Αθήνα: Καραβίας Ρουσόπουλος.
- Κατσίκας Χ., Καββαδίας Γ. (1994). *Η ανισότητα στην ελληνική εκπαίδευση*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κομπότη, Δ. (1998). *Μονογονεϊκές οικογένειες: Ευάλωτες ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού, στο: Οικογένεια - Ευρώπη - 21ος αιώνας: Όραμα και θεσμοί*. Αθήνα: Νέα Σύνορα.
- Κουράκης, Ι. (1997). *Ανίχνευση στον κόσμο των μαθησιακών δυσκολιών*. Αθήνα: Ελλην.
- Λαζαράτου Ε., Αναγνωστόπουλος Δ. Κ., Μαγγανάρη Ε., Ζέλιος Γ., Χριστοδούλου Α., Σίνη Α. (2005). Η συμμετοχή βιολογικών και κοινωνικών παραγόντων στην εκδήλωση μαθησιακών διαταραχών. *ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ*.
- Μαριδάκη-Κασσωτάκη, Α. (2005). *Μαριδάκη-Κασσωτάκη, Α., (2005). Μαθησιακές Δυσκολίες: Ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μαρκοβίτης, Μ., & Τζουριάδου, Μ. . (1991). *Μαθησιακές Δυσκολίες . Θεωρία και Πράξη*. Θεσσαλονίκη: Προμηθεύς.
- Ματσανιώτης, Ν. (1982). *Εμείς και το παιδί μας, Αθήνα*. Αθήνα.
- Μουζακίτης, Χ. (1990). Ψυχολογική κακοποίηση του παιδιού Διάγνωση και θεραπεία. *Κοινωνική εργασία(20)*.
- Μουσούρου, Α. (1998). *Η Ευρώπη μπροστά στον 21° αιώνα. Τάσεις και εξελίξεις που επηρεάζουν την οικογένεια, στο: Οικογένεια - Ευρώπη -21^ αιώνας: Όραμα και θεσμοί*. Αθήνα: Νέα Σύνορα.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2005). *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα.

- Ναυρίδης, Κ. (1994). *Κλινική Κοινωνική Ψυχολογία*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Παιονίδης Α. (1997). *Ατομα με ειδικές ανάγκες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παντελιάδου, Σ. & Μπότσιας, Γ. (2007). *Μαθησιακές Δυσκολίες: Βασικές έννοιες και χαρακτηριστικά*. Βόλος: Γράφημα.
- Παντελιάδου, Σ. (2000). *Μαθησιακές Δυσκολίες και Εκπαιδευτική Πράξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παπαστάμου Σ. & Μαντόγλου Α. (1995). *Κοινωνικές Αναπαραστάσεις*. Αθήνα: Οδυσσεάς.
- Παρασκευόπουλος, Ι. (1985). *Εξελικτική Ψυχολογία (Τόμος β)*. Αθήνα.
- Παρασκευόπουλος, Ι. (1992). *Η σχολική ψυχολογία στην Ελλάδα. Διαπιστώσεις και προοπτικές*. Αθήνα.
- Πατελάρου, Ε., Μπροκολάκη, Η. . (2010). . Μεθοδολογία της Συστηματικής Ανασκόπησης και Μετα- ανάλυσης. *Νοσηλευτική*, σσ. 122-130.
- Πλωμαρίτου, Β. (2010). *Πλωμαρίτου, Β. (2010). Ανακαλύπτω τα μυστικά των λέξεων. Πρόγραμμα Αντιμετώπισης Μαθησιακών Δυσκολιών. Ανάγνωση & ορθογραφία*. . Αθήνα: ΓΡΗΓΟΡΗ.
- Πολυχρόνη, Φ., & Χατζηρήστου, Χ., & Μπίμπου Α. . (2006). *Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες- Δυσλεξία: Ταξινόμηση, αξιολόγηση και παρέμβαση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πολυχρόνη, Φ. (2011). *Ειδικές μαθησιακές δυσκολίες*. Αθήνα : Πεδίο.
- Πόρποδας, Κ. (2003). *Η μάθηση και οι δυσκολίες της (Γνωστική προσέγγιση)*. . Πάτρα: Ιδιωτική.
- Σακαλάκη, Μ. (1984). *Κοινωνικές ιεραρχίες και σύστημα αξιών*. Αθήνα: Κέδρος.
- Σακκάς, Β. (2002). *Μαθησιακές δυσκολίες και οικογένεια: Παιδαγωγική και κοινωνιοψυχολογική προσέγγιση*. Αθήνα: Περιβολάκι και Ατραπός.
- Σμαραγδάκης, Μ. (1988). *Η συμπεριφορά σχολείου και οικογένειας απέναντι στο παιδί*. Αθήνα: Έρευνα.
- Στασινός, Δ. (2009). *Ψυχολογία του Λόγου και της Γλώσσας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Τζάνη, Μ. (1988). *Σχολική επιτυχία*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Τζιβινίκου, Σ. (2015). *Μαθησιακές δυσκολίες και διδακτικές παρεμβάσεις*. Αθήνα: Καλλιπός.
- Τρίγκα-Μερτίκα, Ε. (2010). *Μαθησιακές Δυσκολίες: Γενικές και Ειδικές Μαθησιακές Δυσκολίες – Δυσλεξία*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Φλωράτου, Μ. (2002). *Μαθησιακές δυσκολίες και όχι τεμπελιά*. Αθήνα: Οδησέας.
- Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Παπαζήσης.